

opgenomen waarin hij persoonlijke herinneringen ophaalt aan zijn vader en moeder.

Die vind ik het zwakst. Bij mijn weten heeft Brandt Corstius nooit een pseudoniem gevonden waarin hij op een kwetsbare manier over persoonlijke dingen schrijft. Eigenlijk kun je dat altijd maar het best onder één naam doen: die van jezelf.

Ewoud Sanders

BATTICUS, *Klein maar zijn*, Querido, Amsterdam, 2005, 144 p.

.....

„Weent niet kinderen, 't is voor Vlaanderen.” August Borms, een man zonder eigenschappen

Verguisd als fanatiek collaborateur, verheerlijkt als de Vlaamse Gandhi. Laverend tussen die twee uitersten, heeft de Franstalige historica Christine van Everbroeck de eerste wetenschappelijke biografie over August Borms geschreven. Van Everbroeck ging in tal van archieven op zoek naar „de man achter de mythe”. Hoewel ze claimt oog gehad te hebben voor „zijn grootheid én zijn zwakheden” (pp. 11-12), zijn het vooral die laatste die de lezer voorgeschoteld krijgt. De verwijzing naar Borms' „grootheid” lijkt veeleer een preventieve replek te zijn op de kritiek als zou ze aan gratuite *debunking* doen, een verwijt dat inderdaad al uit extreemrechtse hoek gekomen is. Gracuit is haar demystifiërende boek zeker niet, want het leert ons dat het verleden complexer is dan het wit en het zwart van de overtuigden. Borms was geen heilige, net zo min als hij de baarljke duivel was. In de realiteit gaan opportunisme en idealisme samen en vormen menselijke drijfveren een kluwen van tegenstrijdigheden. Ja, Borms was een dromer, maar onder de tweede Duitse bezetting liet hij zich ook twee miljoen frank (zo'n 50.000 euro) uitkeren voor het onrecht hem aangedaan door de Belgische staat. Neen, Borms was geen geweldenaar, maar tijdens de Grote Oorlog probeerde hij wel een Vlaamse legermacht uit de grond te stampen om de onwillige massa *manu militari* van zijn gelijk te overtuigen. Het tot vandaag gecultiveerde beeld van een onbaatzuchtige idealist die enkel het beste met Vlaanderen voorhad en die uiteindelijk geen vlieg kwaad heeft gedaan, is daarom op zijn zachtst gezegd eenzijdig.

Van Everbroeck schetst een man zonder eigenschappen, die tot „ongekroonde koning

van Vlaanderen” kon uitgroeien omdat hij een blanco scherm was waarop alle geledingen van de Vlaamse Beweging hun verlangens konden projecteren. Borms had geen concreet programma. Tijdens zijn propagandatournees beperkte hij zich tot het steeds weer in herinnering brengen van zijn eigen „offers” op het altaar van Vlaanderen. Grote woorden wars van de politieke realiteit waren zijn handelsmerk. Groot, maar ook vaag, waardoor allen hun eigen gelijk konden lezen in zijn ideaal. Dat was zijn sterkte, maar ook zijn zwakte. Hij was een partijoverschrijdend symbool, maar tegelijkertijd had hij te weinig invloed op en inzicht in de politiek om werkelijk belangrijk te zijn voor de evolutie van de Vlaamse Beweging. Toen hij in 1929 na tien jaar cel vrijkwam, mocht hij zich eerst uitgebreid laten fêteren, maar meer dan een symbolische bijrol als patroonheilige van Vlaanderen zat er niet in. Achter zijn rug beten zowat alle Vlaams-nationalistische leiders hem toe: „Sois belle et tais-toi”.

Uit Van Everbroecks boek leren we Borms kennen als iemand met een publiek gezicht, maar zonder privépersoonlijkheid. Een gezinsleven had hij niet en dat kwam niet louter door zijn gevangenisstraf. Thuis rustig aan de haard zitten lag niet in Borms' karakter. Veelzeggend is dat hij tijdens zijn Zuid-Amerikaanse avontuur in Peru — waar hij tussen 1903 en 1906 als leerkracht werkte — om de haverklap op ontdekkingstocht trok, terwijl zijn vereenzaamde, zwangere vrouw Cesarina Smet in een depressie raakte. Weer thuis in België stond werkelijk alles in het teken van Vlaanderen, zonder dat ook maar iets zijn grote ideaal kon relativeren. Troosten was voor Borms Vlaanderen aanroepen. Toen hij op 8 februari 1918, volop in de oorlog, gearresteerd werd op laste van het Brusselse Hof van Beroep, sprak hij zijn familie toe: „Weent niet kinderen, 't is voor Vlaanderen.” (p. 103) Aan de moeder van zijn oud-leerling Herman van den Reeck, de jonge student die op 11 juli 1920 tijdens een verboden Gulden-Sporenoptocht door de politie werd doodgeschoten, liet hij zijn vrouw schrijven: „geen enkele ware Vlaamse vrouw of zij zou bereid zijn hetzelfde zoenoffer te brengen, als Vlaanderen daarmee gered kan worden.” (p. 56) Borms redeneerde in abstracte idealen en leek weinig voeling te hebben met de concrete *condition humaine*.

August Borms (1878-1946).

De vraag, die ook deze biografie onbeantwoord laat, is of de man werkelijk zo was, dan wel of hij eigenhandig — door zijn talent voor zelfdramatisering — zijn privépersoon weggegomd heeft en vervangen door een publieke mythe.

Dat Borms zelf niet altijd een heldere kijk had op de gevolgen van zijn daden, noch op de ultieme consequenties van zijn principes, maakte van hem een gevaarlijke fanaticus. Toen de kleine August op het nippertje ontsnapte aan de verdrinkingsdood, ging hij geloven dat „hij speciale gaven heeft gekregen van zijn Heer en dat die over hem waakt” (p. 24). Het onwankelbare vertrouwen in zijn eigen roeping zou zijn ondergang worden. Als voorganger die de massa de weg wijst, geloofde hij dat zijn doel (Vlaanderen onafhankelijk) de middelen heiligde. Zo sloeg hij zichzelf op 22 december 1917 in de Raad van Vlaanderen op de borst: „Indien ik Vlaanderen kon redden met een staatsgreep [...] ik deed het onmiddellijk!” (p. 97) En inderdaad, de eigenzinnige Borms zou er niet voor terugschrikken om zijn zin door te drijven buiten de wet en tegen de democratische meerderheid in. Omdat hij alleen verantwoording had af te leggen aan Vlaanderen en aan „de wet van God” (p. 140), stelde hij zich in geen van beide Wereldoorlogen gewetensvragen bij het verklikken van al te patriottische medeburgers, noch bij het in-

schakelen van het Duitse repressieapparaat wanneer bleek dat het volk hem niet volgde.

Met *August Borms. Zijn leven, zijn oorlogen, zijn dood* schreef Christine van Everbroeck de beste *politieke* biografie die er over de man beschikbaar is. Ze laat duidelijk zien hoe Borms evolueerde, maar dieper *psychologisch* inzicht in het waarom ontbreekt jammer genoeg. Bovendien leest het boek soms nogal stroef door te lange, weinig ter zake doende uitweidingen. We komen ondermeer een bladzijde lang alles te weten over Borms' schoolresultaten tijdens zijn zes jaar op het Klein Seminarie van Sint-Niklaas.

Maarten van Ginderachter

CHRISTINE VAN EVERBROECK, *August Borms. Zijn leven, zijn oorlogen, zijn dood*, Meulenhoff|Manteau, Antwerpen/Amsterdam, 2005, 480 p.

Van de kwaal en de genezing

In een bepaald opzicht is *Een zwak voor Nederland* van Dick Pels een verademing, ongeveer op dezelfde manier als destijds zijn in *Trouw* verschenen „Progressief Manifest” dat was (10 januari 2004). „Het moet nu maar eens afgelopen zijn met die onuitstaanbare leegte van links. En met het leedvermaak hierover van rechts,” zo begon dat manifest, waarvan *Een zwak voor Nederland* als de uitwerking mag gelden. Pels trok van leer tegen de nieuwrechtse arrogantie die zich sinds (vooral) de moord op Fortuyn en meer recent die op Van Gogh in en buiten de politiek manifesteerde en trachtte een nieuw beginselprogramma voor links te formuleren.

Dat was een opluchting, want het bedremmeld zwijgen van de oorspronkelijk progressieve partijen in Nederland, van de links-intellectuelen in het algemeen (een woord dat al sinds enige tijd opeens *geen* pleonasmie meer is), was zowel pijnlijk als beklemmend, vooral omdat het triomfalisme van een aantal rechtse politici en rechts-intellectuelen proto-fascistische trekjes vertoonde (en vertoont) en zonder weerwerk dreigde te blijven.

Tegenover het eng-nationalistische discours ter rechterzijde staat het progressieve denken voor een immense uitdaging. Er wordt immers een rechtstreeks verband gesuggereerd tussen de „werdegang” van de Nederlandse natie en het linkse gedachtegoed dat decennialang de dienst uitgemaakt zou hebben — ten tijde van